

VZDĚLÁVÁNÍ ZDRAVOTNÍKŮ A ZDRAVOTNÍCH SESTER V ARMÁDĚ ČESKÉ REPUBLIKY

Svatopluk BÝMA, Peter PUDÍK
Vojenská lékařská akademie J. E. Purkyně, Hradec Králové

V dějinách lidské civilizace můžeme v každé historické epoše nalézt osoby, které se zabývaly pomocí nemocným a trpícím lidem. V dané době se jednalo zpravidla o integrovanou ošetrovatelskou a léčebnou péči. Na našem území jsou první zmínky o této činnosti svázány s církevními institucemi. V té době se jednalo o empirii a předávání zkušeností nebo výuku v církevních institucích nebo výcvik v chirurgické oblasti v lazebnických profesích. Mezi výrazné postavy naší historie spjaté s poskytováním ošetrovatelské a léčebné péče nemocným a raněným patří bezesporu Anežka Česká (1211–1282) a Zdislava z Lamberka (1220–1252). Obě ženy byly po více než 700 letech, které uplynuly od jejich smrti, papežem Janem Pavlem II. prohlášeny za svaté (Anežka v roce 1989, Zdislava v roce 1995).

S organizovanou výukou zaměřenou na ošetrovatelství se můžeme setkat ve Velké Británii v době krymské války (1853–1856), kdy zoufalý stav péče o raněné vojáky a zejména neúnavná snaha Florence Nightingalové vedla k institucionalizaci vzdělávání této kategorie zdravotnických pracovníků, což vyvolalo v této oblasti celosvětovou odezvu. V českých zemích byl otevřen první kurz pro ošetrovatelky v Praze v roce 1873. V souvislosti s první světovou válkou vznikla v Praze v roce 1916 první škola pro ošetrovatelky, která vychovávala diplomované sestry. V období první republiky můžeme sledovat další rozvoj této svébytné zdravotnické profese jak o oblasti vzdělávací, tak i spolkové. Nejznámější z této doby je Spolek diplomovaných sester, který vznikl v roce 1928. Tento se staral o prosazování oprávněných požadavků diplomovaných sester v souladu s vývojem ošetrovatelství ve světě, ale zároveň vyvíjel i maximální snahu o poskytování kvalifikovaných služeb v této profesi. Nelze s úctou nezpomenout desítky ošetrovatelek, které často s nasazením vlastního života poskytovaly nezbytnou péči raněným a nemocným v průběhu druhé světové války na západní i východní frontě. Řada z nich bohužel padla za vlast při výkonu svého poslání. Po roce 1948 jako výsledek reorganizace školství byl zaveden systém vzdělávání na středních zdravotnických školách, který se po roce 1989 začal pozvolna transformovat podle doporučení Evropské unie.

Ve vojenském zdravotnictví po roce 1948 po přechodné etapě na Vojenskou lékařskou akademii vzniklo vojenské zdravotnické učiliště, které bylo záhy v souladu s tehdy platnou legislativou zrušeno v souvislosti se vznikem Vojenské střední zdravotnické školy v Žilině. Po rozdělení státu bylo v České republice obnoveno vzdělávání středních zdravotnických pracovníků ve vojensko-odborné oblasti na Vojenskou lékařskou akademii, zatímco všeobecné a zdravotnické vzdělávání zabezpečovala Střední zdravotnická škola v Hradci Králové. Od tohoto modelu se ustoupilo v roce 1999, když už od roku 1995 byl tento model paralelně nahrazován mnohem efektivnějším a rychlejším způsobem doplňování, roční praporčickou školou určenou pro absolventy a absolventky civilních středních zdravotnických škol v oborech všeobecná, ženská a dětská sestra.

V současné době v oblasti ošetrovatelského vzdělávání na Vojenskou lékařskou akademii J. E. Purkyně v Hradci Králové (VLA) vycházíme z faktu, že voják je občan v uniformě, a proto mu musí být zabezpečena minimálně stejná zdravotnická péče jako v civilním zdravotnictví rozšířená navíc o specifické vojenskoodborné aspekty. Z tohoto předpokladu vyplývá logický závěr, že všeobecné ošetrovatelské vzdělávání bude realizováno přesně v souladu se zásadami platnými v ČR a doporučenými EU ve spolupráci s civilními vzdělávacími institucemi. Vojensko-odborné vzdělání, které je nezbytné pro specifické podmínky AČR a NATO, bude zabezpečováno cestou VLA.

Jaké by tedy měly být znalosti a dovednosti absolventa základního praporčického kurzu po jeho ukončení? Kromě všeobecně vojenských znalostí a dovedností by absolvent měl zejména znát:

- základní skupiny nemocí v AČR, příčiny jejich vzniku, možnosti jejich poznání a léčby, zásady ošetrování nemocných, zásady péče o zdraví v AČR v míru i za války v rozsahu podle příslušných předpisů,
- zásady organizace, řízení a ekonomiky práce ve zdravotnictví a ve zdravotnické službě AČR, základy zdravotnické administrativy, předepsanou polní a mírovou zdravotnickou dokumentaci do stupně prapor,

- předpisy a směrnice k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při výcviku vojsk a hygienické a protiepidemické péče v AČR, povinnosti kontrolní činnosti zdravotníka útvaru,
- základní principy organizace práce na ošetrovací jednotce s důrazem na organizaci činnosti posádkové ošetrovny,
- hlavní úkoly a organizaci zdravotnického zabezpečení AČR v míru i za války, základní povinnosti funkcionářů zdravotnické služby, systém léčebně odsunového zabezpečení vojsk AČR,
- způsoby poskytování první pomoci a zvláštnosti poskytování první pomoci v podmínkách použití zbraní hromadného ničení, opatření zdravotnické služby k ochraně vojsk proti zbraním hromadného ničení na stupni jednotka a útvar,
- organizaci a úkoly hygienické a protiepidemické péče útvaru a jednotek AČR v míru a v poli, hospodaření se zdravotnickým materiálem a přidělenými finančními prostředky, plánování a zabezpečování útvarů a jednotek zdravotnickým materiálem v míru i v poli, evidenci a účtování materiálu, ukládání, ošetrování a ochranu zdravotnického materiálu a zdravotnické techniky,
- metodiku zdravotnické přípravy vojsk a personálu posádkové ošetrovny, úlohy a způsoby vykonávání zdravotní výchovy obyvatelstva s důrazem na zdravotní výchovu v AČR,
- podstatu mezinárodního humanitárního práva, základní ustanovení Ženevských úmluv.

Dále by měl umět:

- poskytovat první pomoc,
- úspěšně absolvovat kurz BARTS (speciální válečný kurz první pomoci),
- monitorovat nemocné a raněné, rychle a přesně reagovat na změny jejich zdravotního stavu, dokumentovat zdravotní stav nemocného, vykonávat třídění a organizovat odsun zdravotnických ztrát v poli,
- ošetrovat nemocné a samostatně vykonávat diagnostické a terapeutické výkony, které mu jsou svěřené pracovní náplní, dbát na dodržování léčebného režimu, zásadně dodržovat principy zdravotnické etiky,
- zacházet s diagnostickými, terapeutickými, ošetrovacími a dezinfekčními přístroji používanými na posádkových ošetrovnách a na praporem obvazišti,
- organizovat činnost posádkové ošetrovny při vyhlášení bojové pohotovosti, usměrňovat činnost personálu v přípravě zdravotnického materiálu určeného k mobilizační činnosti, zabezpečit plnění časových norem stanovených pro tuto činnost,

- obhospodařovat svěřený zdravotnický materiál a techniku tak, aby byla dosahována maximální efektivnost jejich využití, svojí svědomitou činností a prací v této oblasti předcházet škodám a ztrátám na materiálu,
- dokonale ovládat individuální zdravotnické prostředky, použití zdravotnické brašny, materiální vybavení paporního obvaziště.

Příprava trvá i s náhradní vojenskou službou šest měsíců a je zakončena praporečkou závěrečnou zkouškou před zkušební komisí. Poté následuje povinná šestiměsíční nástupní praxe na odděleních JIP, ARO nebo chirurgie. Tato není obligatorní u absolventek, které ji již mají splněnou před nástupem do AČR.

Z uvedeného přehledu je jasné, že bez všeobecného ošetrovatelského vzdělání nelze uvedené cíle naplnit.

V nejbližší budoucnosti bude nezbytné rozšířit vojensko-odborné vzdělávání zdravotních sester o jazykovou přípravu v anglickém jazyce, a to tak, aby byla na úrovni STANAG II. Jazykové znalosti by měly zabezpečit bezproblémovou komunikaci s pacienty a lékaři v mezinárodních misích.

V blízké budoucnosti bude ovšem nutno zohlednit při vojensko-odborné přípravě i připravovaný nový systém vzdělávání zdravotních sester v ČR. Stále více se ukazuje, že dosavadní střední zdravotnické školy a jejich absolventky nebudou podle pravidel Evropské unie vyhovovat. V současné době jsou z pohledu Evropské unie rozlišovány tři typy ošetrovatelského personálu. Zdravotní sestra typu A - diplomovaná sestra, sestra bakalářka, sestra magistra ošetrovatelství a sestra specialista. Sestra typu A je oprávněna pracovat samostatně na vymezených úsecích ošetrovatelství a vést sestry typu B a pracovníky typu C. Pracuje samostatně v terénu i v nemocnici. Zdravotní sestra typu B – všeobecná sestra po střední škole se zdravotnickým zaměřením pracuje jako členka týmu vedeného sestrou typu A. Ošetrovatelský pracovník typu C je nižší zdravotnický pracovník vykonávající jednoduché práce pod vedením sestry typu A nebo B.

Z uvedeného do budoucnosti vyplývá, že v relativně blízké době minimálně 1/3 ošetrovatelského personálu bude mít vysokoškolské vzdělání, a je tedy nezbytné pro tento personál plánovat důstojnické hodnosti a ve vojensko-odborné oblasti připravit i důstojnické kurzy. Např. v armádě USA je plně respektováno, že sestra je vysokoškolák, a proto jí náleží důstojnická hodnost na rozdíl od oblasti logistiky, kde celá řada našich důstojnických profesí je zabezpečována seržanty. Je nutné si uvědomit, že vzhledem k celoživotnímu vzdělávání sester, tzn.

Obr. 1: Španělská vojenská nemocnice v Afghánistánu s příslušnicí výukové skupiny VLA sestrou pprap. R. Matouškovou.

kombinovanému doplňování vysokoškolského vzdělání, specializačnímu vzdělávání a kontinuálnímu vzdělávání, počet míst pro vojenské sestry musí být vyšší zhruba o 20 %. Dále je potřebné počítat ze zahraničními misemi, což počet potřebných tabulek dále navyšuje. Je nezbytné se vážně zabývat principem, který je realizován ve zdravotnické službě armády USA, že jedna třetina zdravotnického personálu je v misi, druhá třetina se vzdělává a připravuje na další misi a poslední třetina zabezpečuje běžnou léčebně-preventivní péči.

Otázkou v AČR zůstává, kdo má vést vzdělávání ošetrovatelského personálu. V současné době je zabezpečují ve vojensko-odborné oblasti lékaři z kateder VLA. Tuto situaci je nutno pokládat za provizorium, protože výuka ošetrovatelství jako speciálního oboru by měla být převážně v rukou vysokoškolsky vzdělaných sester a pouze v určitých oblastech je vhodná spolupráce s lékaři. Proto také na VLA byla jako zárodek budoucí katedry ošetro-

vatelství založena výuková skupina zdravotních sester, které mají odborné i jazykové předpoklady pro tuto činnost. Tyto sestry se již několikrát osvědčily při misích a bez nich se neobešlo ani nasazení 6. polní nemocnice v Afghánistánu. Domníváme se, že po doplnění vzdělání v USA a ukončení bakalářských studií budou plně připraveny vést vojensko-odborné vzdělávání zdravotnického personálu v AČR.

Korespondence: Plk. doc. MUDr. Svatopluk Býma, CSc.
Vojenská lékařská akademie J. E. Purkyně
Třebešská 1575
500 01 Hradec Králové
e-mail: byma@pmfhk.cz

Do redakce došlo 22. 4. 2002